

УДК 631.11:339.56:368.811

Тимофієва Г.С.,
к.е.н., доцент кафедри світового сільського господарства і ЗЕД
Прокопук Л.М.
Миколаївський національний аграрний університет

СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ ПІДТРИМКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли аграрний сектор забезпечує біля 20% щорічного ВВП України, і є чи не єдиним сектором економіки, який демонструє постійне зростання, аграрні підприємства-експортери із щорічним збільшенням виробництва експортоорієнтованої продукції все більше відчувають складність і нерівноправність у конкурентній боротьбі на світовому аграрному ринку. Вважаємо, що однією з головних проблем, яка негативно впливає на розвиток експорту та просування продукції аграрних підприємств України на міжнародні ринки, є недостатність дієвих механізмів державної підтримки фінансування і страхування експортних кредитів вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, присвячені вивченню сутності та механізмів страхування експортних кредитів, розглядаються в працях багатьох науковців, серед яких Бойко Є.О. [1], Волосович С.В. [2], Снопенко Г.Г., Колінець Л.Б., Філонюк О. та ін. Проте питання, спрямовані на дослідження необхідності та визначення інструментів страхування експортних кредитів, в контексті підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств потребують більш детального доопрацювання. Саме це і було поштовхом до вибору теми даного дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в обґрунтуванні необхідності створення дієвої системи страхування експортних кредитів аграрних підприємств, дослідженні сучасного стану з стимулюванням експортної діяльності в Україні та визначенні перспективних напрямків страхування експортних кредитів з метою підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Вказана мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- обґрунтувати необхідність розробки ефективної системи страхування експортних кредитів аграрних підприємств;
- дослідити проблеми з стимулюванням експорту в Україні;
- визначити перспективні напрямки створення ефективної системи страхування експортних кредитів з метою підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

В процесі виконання даної роботи використовувалась низка методів: діалектичний та абстрактно-логічний (при узагальненні теоретичних і методичних засад страхування експортних кредитів) та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність аграрних підприємств на зовнішніх ринках пов'язана з величезною кількістю ризиків, що можуть перетворити успішну операцію на збиткову, та призвести до значних майнових втрат експортера сільськогосподарської продукції. Як правило, зазначені ризики виникають через недостатність достовірної інформації про умови роботи в конкретній країні, її політичну та економічну ситуацію, платоспроможність потенційних партнерів. В той же час, більшість експортних поставок аграрних підприємств здійснюються з відстрочкою платежу, тобто з використанням певних кредитних механізмів. Відтак, виникає необхідність у страхуванні експортних кредитів з метою підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України.

Експортним кредитом є кредит, що надається країною-експортером країні-імпортерів на оплату закупівель. Він може здійснюватися у формі кредиту постачальника (або комерційний кредит), де кредитором виступає компанія-експортер, що поставляє іноземним контрагентам товари або послуги з відстроченням платежу; кредиту покупцеві (або фінансовий кредит), де кредитором виступає банк країни-експортера, а кредит надається під покупку певних товарів експортера [1].

Страхування експортних кредитів аграрних підприємств необхідно проводити з метою захисту їх майнових інтересів від комерційних (неплатоспроможність або банкрутство імпортера, тривале прострочення платежу), політичних (неможливість платежу через зміну системи валютного регулювання в країні імпортера чи експортера, військові дії, рішення уряду країни імпортера, що перешкоджають виконанню зовнішньоторгового контракту) та інших ризиків.

Відповідно до зазначеного, при страхуванні експортних кредитів аграрних підприємств можуть бути застраховані їх комерційні кредити, що вони надали покупцеві-імпортерів; банківські позики експортерів сільськогосподарської продукції; зобов'язання і поручительства за експортним кредитом тощо.

Страховання експортних кредитів як самостійний вид діяльності спочатку з'явився у промислово розвинених країнах, так у Великобританії страховання експортних кредитів з'явилося після Першої світової війни, у США і Швеції - у роки Великої депресії, в Німеччині, Франції, Японії - після Другої світової війни.

В Україні, до сих пір, не створено дієвого механізму підтримки вітчизняних експортерів сільськогосподарської продукції, в тому числі і через страховання експортних кредитів. Звичайно, в країні постійно розробляються різноманітні законопроекти, програми підтримки, приймаються рішення про створення різного роду установ, основною функцією яких було б стимулювання експорту вітчизняної продукції. Проте дотепер ці проекти не реалізовано, тому проблеми залишаються не вирішеними (таблиця 1).

Таблиця 1

Ретроспектива розробки основних нормативно-правових актів щодо стимулювання експорту вітчизняної продукції через підтримку страховання в Україні

№ п/п	Дата представлення проекту	Назва	Мета і завдання	Примітка
1.	28.10.2002 р.	Закон України «Про державну підтримку страхування та кредитування експорту» [3]	Введення механізмів державної підтримки експорту в Україні за рахунок коштів держбюджету: частково компенсувати українським експортерам відсоткову ставку за кредитами; надавати гарантії під час участі українських експортерів у тендерах за кордоном; страхувати експортні кредити надані українським експортерам банками-кредиторами	Проект
2.	11.08.2008 р.	Закон України «Про експортне страхування та кредитування» [4]	Створення Української компанії страхування експорту. Компенсація вітчизняним експортерам збитків через невиконання зарубіжними контрагентами своїх зобов'язань на основі державної або банківської гарантії	Проект
3.	03.03.2009 р.	Закон України «Про систему державної підтримки експорту товарів (робіт, послуг) українського походження» [5]	Створення державної акціонерної компанії «Українська компанія страхування експорту», уповноваженої державної установи з реалізації державної підтримки національного експорту, які повинні здійснювати кредитування експортерів та їхніх клієнтів, страхування та перестраховання експортних кредитів, гарантування незмінності тендерних пропозицій українських експортерів, а також частково компенсувати відсоткову ставку експортних кредитів	Проект
4.	31.10.2011 р.	Закон України «Про державну фінансову підтримку експортної діяльності» [6]	Державна фінансова підтримка експорту повинна здійснюватися через надання експортних кредитів, захисту українських експортерів від комерційних і некомерційних ризиків, страхування експортних кредитів та ін.	Проект

Страховання експортних кредитів залишається одним з першочергових завдань, яке уряд України намагається вирішити з метою стимулювання експорту вітчизняними підприємствами, в тому числі аграрними.

Хочемо відмітити, що у світовій практиці свою ефективність підтвердила державна підтримка експорту на основі організації Експортних кредитних агентств (ЕКА). Експортні кредитні агентства представляють собою окремі страхові агентства, банки або департаменти міністерств, які реалізують державну політику підтримки експорту шляхом здійснення страхування експортних політичних і комерційних ризиків та надання гарантії з метою забезпечення конкурентоспроможних умов просування продукції своїх фірм на міжнародні ринки та стимулюють і забезпечують гарантії інвестицій за кордон [7].

На сьогоднішній день Експортні кредитні агентства функціонують у більшості країн Східної Європи і Прибалтики. Найбільш відомі в світі ЕКА – французьке агентство COFACE та німецьке страхове товариство HERMES, а також кредитно-страхові агентства Польщі (KUKE), Італії (SAGE S.P.A), Чехії (EGAP), Іспанії (CESCE SA), Угорщини (MEHIB), Канади (EDC), Швейцарії (ERG), Великобританії (ECGD), США (OPIC) та Росії (Росексिमгарант).

Дослідження свідчать, що на ринку страхування експортних кредитів економічно розвинених країн основними учасниками-страховиками є державні агентства (напівдержавні компанії або

компанії, уповноважені державою і які діють від її імені), що займаються страхуванням експортних кредитів і наданням гарантій від імені держави; приватні страховики експортних кредитів, що займаються страхуванням і наданням гарантій від свого імені (страхові компанії, що входять в міжнародні групи страховиків експортних кредитів, і дрібні національні страховики); міжнародні об'єднання (клуби, асоціації) страховиків експортних кредитів (основні цілі їх діяльності полягають у створенні та використанні узгоджених умов страхування експортних кредитів, обмін інформацією, експертними знаннями, консультуванні своїх членів).

Зазначимо, що, як правило, Експортні кредитні агентства здійснюють кредитування за двома схемами:

1) кредит надається вітчизняному банку для фінансування цільового контракту вітчизняного експортера;

2) зарубіжний банк-кредитор надає прямий кредит вітчизняному експортеру під гарантії вітчизняного банку. Вибір конкретної схеми залежить від того, хто саме – банк або підприємство-експортер користується більшою довірою у банку і Експортного кредитного агентства [1].

Звичайно, функціонування Експортних кредитних агентств має певні переваги та недоліки для всіх суб'єктів фінансових операцій через ЕКА. В першу чергу, подвійність стосується необхідності підписання певної кількості міжбанківських угод та виконання інших формальних процедур українським банком-позичальником. Крім того, процедура залучення довгострокових фінансових ресурсів під гарантії покриття Експортного кредитного агентства більш тривала, ніж при використанні інших кредитних інструментів. В той же час, створення Експортного кредитного агентства в Україні, та співпраця з ним аграрних підприємств дозволить знизити ризиковість поставок сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки; отримати аграрним підприємствам кошти із нижчими відсотковими ставками (ніж при кредитуванні «власними» коштами банку) та розстрочкою погашення кредиту до 8,5-10 років; оптимізувати фінансові потоки за рахунок наявності заздалегідь узгодженого графіка платежів. Також вітчизняні аграрні підприємства зможуть отримати можливість додаткової перевірки фінансового стану імпортера для отримання страхових гарантій та дізнатися про всі наявні ризики неплатежу на конкретному зовнішньому ринку через проведення моніторингу страховиком.

Висновки з даного дослідження. 1. Страхування експортних кредитів аграрних підприємств є актуальною проблемою, вирішення якої призведе до підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, активізації зовнішньої торгівлі аграрних підприємств, дозволить вирівняти торговельний баланс країни.

2. Створення в Україні Експортного кредитного агентства дозволить не лише підтримати зовнішньоекономічну діяльність аграрних підприємств через фінансування і страхування експорту, а й призведе до нарощування експортного потенціалу в аграрному секторі економіки, наповненню бюджету країни та соціально-економічного розвитку України.

Література

1. Бойко Є.О. Експортне кредитне агентство, як складова державного управління в підвищенні експорту [Електронний ресурс] / Є.О. Бойко. – Режим доступу : nbuv.gov.ua/e-journals/NacGosp/2010/Bojko_EO.pdf

2. Волосович С.В. Страхування сплати митних платежів як різновид страхування кредитів довіри [Електронний ресурс] / С.В. Волосович. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2012_1/

3. Проект Закону України «Про державну підтримку страхування та кредитування експорту», № 2349 від 28.10.2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gsk2.rada.gov.ua/pls/zwsb>

4. Проект Закону України «Про експортне страхування та кредитування», від 11.08.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/all_news.printews

5. Проект Закону України «Про систему державної підтримки експорту товарів (робіт, послуг) українського походження», від 03.03.2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gsk2.rada.gov.ua/pls/zwsb>

6. Проект Закону України «Про державну фінансову підтримку експортної діяльності», від 31.10.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF78D00I.html

7. Розвиток торгового фінансування: необхідність створення експортного кредитного агентства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine-poland.com/u/publicystyka/publicystyka.php?id=939>

8. Страхование: экономика, организация, управление: [учебник для вузов]: в 2 т. // [А.Н. Базанов, П.А.Власов, Н.В. Комарова и др.]. ; под. ред. Г. В. Черновой ; СПбГУ, экон. факультет. – Т.2 – М. : «Экономика», 2010. – 671 с.